

Social Work & Education

©SW&E, 2017

Yuriy Popyk,

*Ph.D., Associate professor,
Department of Social Work and Social
Education,
Khmelnytsky National University,*

Юрій Попук,

*кандидат психологічних наук, доцент,
кафедра соціальної роботи і соціальної
педагогіки
Хмельницький національний
університет*

Khmelnytsky, Ukraine

*м. Хмельницький, Україна
mercuric@rambler.ru*

Received: March 27, 2017

1st Revision: May 27, 2017

Accepted: June 12, 2017

Popyk, Y. (2017). Historical aspects of development of social work with community in Germany, *Social Work and Education*, Vol. 4, No. 1., pp. 33-40

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ГРОМАДОЮ В НІМЕЧЧИНІ

Анотація. У статті проаналізовано особливості становлення соціальної роботи з громадою у Німеччині. З'ясовано, що соціальна робота в громаді перебуває на етапі теоретико-методологічного обґрунтування, вивчення й узагальнення існуючого практичного досвіду, у тому числі зарубіжного. Виділено ряд моделей практичної роботи у громаді: організація сусідських спільнот та громадськості; організація функціональних громад; соціальний та економічний розвиток громади; соціальне планування; розвиток програм і зв'язків у громаді; політичні та соціальні дії; коаліції; соціальні рухи. Зазначено, що соціальна робота в Німеччині відрізняється децентралізованістю і значними регіональними відмінностями, зумовленими особливостями федерального устрою держави. У німецькій практиці соціальної роботи з громадою акцентується увага на тому, що основні проблеми громади пов'язані з виникненням дезадаптивного середовища, яке найчастіше є наслідком сегрегації та соціального дисбалансу всередині громади. Вирішення проблем громади вимагає консолідації зусиль самої громади, соціальних працівників і відповідальних представників органів влади. Проаналізовано досвід Центрів громади та сім'ї як зразка ефективної співпраці самої громади, соціальних працівників і органів влади.

Ключові слова: громада; соціальна робота; зарубіжний досвід соціальної роботи; общинна соціальна робота; центр громади та сім'ї; Німеччина.

Вступ

Різноманітність форм соціальної роботи у Німеччині зумовлена політикою соціального захисту як частини державної національної політики; традиціями соціальної допомоги, сформованими завдяки благодійній і волонтерській діяльності та відображеними у системі підготовки фахівців соціальної сфери; потребами клієнтів, на задоволення яких і спрямована діяльність соціальних працівників.

Сучасна соціальна робота зосереджена на використанні реальних можливостей і соціального потенціалу клієнта, заохоченні його до активного подолання власних труднощів, на підвищенні життєвих перспектив індивіда а також його прагненні до самореалізації (Шанц В., 2008).

У науковій літературі, присвяченій вивченню зарубіжного досвіду соціальної діяльності, практична соціальна робота поділяється на роботу загального профілю і спеціалізовану.

Соціальна робота загального профілю передбачає три сфери втручання фахівця:

1) соціальна терапія на індивідуально-особистісному і сімейному рівні з метою сприяння соціальній адаптації та реабілітації індивіда в умовах оточуючого середовища;

2) соціальна робота з різними групами, об'єднаними за соціальними критеріями або спорідненими проблемами;

3) соціальна робота у громаді, за місцем проживання індивіда, зорієнтована на розширення мережі соціальних послуг, зміцнення общинних зв'язків, створення сприятливого емоційного клімату в місцях колективного проживання людей, а також сприяння різного роду локальним ініціативам, налагодженню взаємодопомоги тощо (Корнюшина Р.В., 2004).

Сьогодні соціальна робота у громаді як різновид професійної соціальної діяльності перебуває на етапі теоретико-методологічного обґрунтування, вивчення та узагальнення існуючого практичного досвіду. У цьому контексті особливий інтерес для нас представляє досвід зарубіжних країн, де напрацювання в галузі соціальної роботи з громадою підтвердили її ефективність, а прикладні дослідження даного спрямування характеризуються системністю і глибиною.

Дослідженнями теорії та практики соціальної роботи, обґрунтуванням її понятійно-категоріального апарату займалися такі українські вчені: І. Зверева, І. Мигович, Г. Коваль, І. Козубовська, В. Поліщук, В. Полтавець, С. Харченко.

Особливості розвитку і становлення соціально-педагогічної/соціальної роботи й освіти в Німеччині висвітлювались у працях Н. Абашкіної, Л. Волик, Ю. Василькової, О. Пришляк, О. Холостової, В. Шанц, В. Фридлянда, У. Лоренца (W. Lorenz), Г. Краус (H. Kraus).

Традиції доброчинності та волонтерства у Німеччині досліджували О. Главник, Н. Романова, Т. Дружченко. Теоретичні та практичні засади соціальної роботи з громадою розроблялись вітчизняними науковцями О. Безпалько, А. Капською, Л. Климанською, Т. Семигіною.

Мета статті: проаналізувати особливості становлення соціальної роботи з громадою у Німеччині в історичному контексті.

Для розв'язання поставленої мети було застосовано загальнонаукові методи: теоретичний аналіз наукових джерел, порівняльно-історичний аналіз, узагальнення даних.

Основна частина

У. Лоренц стверджує, що саме у Німеччині вперше було запропоноване поняття «соціальна робота», а сама соціальна робота з'явилася як відповідь на потребу суспільства у такій діяльності, яка б консолідувала співпрацю надавача та отримувача допомоги, і виходила за рамки індивідуального випадку, щоб полегшити соціальне а також культурно-етичне оновлення соціуму, здійснення конкретних соціальних реформ (Лоренц У., 1997, с. 58).

Витоки наукового підходу до вивчення громади та можливих форм роботи з нею сягають XIX ст. У 1887 р. німецький вчений Ф. Тьонніс у своїй праці «Громада і суспільство» («Gemeinschaft und Gesellschaft») розглядає громаду (Gemeinschaft) як різновид самодостатнього, здебільшого сільського соціуму, об'єднаного родинними зв'язками і почуттям спільності. Суспільство/спільнота (Gesellschaft), на думку вченого, означає асоціацію людей, котра прагне досягнути спільними зусиллями певної мети, виконати якесь завдання чи щось продукувати (Гилберт Н., 1994, с. 252).

За визначенням Ф. Тьонніса, у громаді передбачається наявність міжособистісної солідарності, яка окреслюється відмінностями соціального середовища, тоді як асоціація являє собою більш штучне утворення. Вище зазначену працю Ф. Тьонніса вважають підвалиною теорій громади, які почали активно розвиватися у XX ст.

Американська «Енциклопедія соціальної роботи» (1995 р.), виділяє ряд *моделей практичної роботи в громаді*:

— організація сусідських спільнот і громадськості (Neighbourhood and Community Organizing);

— організація функціональних громад (Organizing Functional Communities);

— соціальний та економічний розвиток громади (Community Social and Economic Development);

— соціальне планування (Social Planning);

— розвиток програм і зв'язків у громаді (Program Development and Community Liasons);

— політичні та соціальні дії (Political and Social Actions);

— коаліції (Coalitions);

— соціальні рухи (Social Movements) (Parsons R., 2001, с. 205-206).

Виокремлені моделі характеризуються за такими параметрами: очікувані результати, проблеми, на розв'язання яких спрямована діяльність, об'єкти і суб'єкти діяльності. Ці моделі відображають різноманітність форм участі соціального працівника в розвитку громади та захисті інтересів її членів.

Слід зазначити, що соціальна робота в Німеччині історично відрізняється децентралізованістю і значними регіональними та локальними відмінностями, зумовленими особливостями федерального устрою держави. Відсутність законодавчого відокремлення держави від церкви справила значний вплив на різні сфери соціальної активності, в тому числі, на соціальну роботу. Саме цим пояснюється тісна взаємодія соціальної роботи із релігійними громадами, які стали першими засновниками закладів соціального профілю – Діяконії (Diakonie, 1848 р.) та Карітасу (Caritas 1867 р.).

Соціальна робота в громаді оформилася значно пізніше від індивідуальної та групової форм соціальної роботи. Общинна соціальна робота почала розвиватися з 70-х років ХХ ст. паралельно із розгортанням так званих «нових соціальних рухів»: фемінізму, пацифізму, руху за екологічну безпеку тощо. В історичному контексті соціальна робота з громадою в Німеччині має чимало спільних ознак із рухом «Громадські ініціативи» (Bürgerinitiativen), що об'єднував громадян, які прагнули вирішення спільних проблем. Саме з цього руху у Штутгарті зародилася Партія Зелених, яка розгортала свою діяльність під гаслом «Творімо політику по-іншому».

Соціальна робота з громадою у Німеччині прагнула до «зміни життєдіяльності» насамперед найбідніших верств населення (Hinte, 2007, с. 7). Іншою метою було розширення повноважень і прав членів громади. Розширення повноважень громадян настільки лякало центральну владу, що наслідком цього стало зменшення фінансування, що призвело до кризи соціальної роботи з громадою в Німеччині в кінці 80-х рр. ХХ ст.

На початку 90-х рр. минулого століття соціальна робота з громадою пережила період трансформації з управлінської точки зору, прагнучи зберегти при цьому свій критичний і політичний вимір. У соціологічних дослідженнях цього періоду велика увага приділялася розробці теоретико-методологічних засад функціонування громади та суспільства в цілому. Актуальність цих досліджень була посилена падінням Берлінської стіни і, як наслідок, необхідністю гуртування усієї німецької громадськості.

Соціально-політичні трансформації німецького суспільства спровокували загострення кризи у різних сферах виробництва, в результаті, актуалізувалася необхідність здійснення реабілітації цілих міських громад, які зазнали «економічної депресії»: шахтарські та металургійні міста у басейні Руру та колишньої НДР, корабельні у Гамбурзі тощо. Починаючи з 1999 р. соціальна робота з такими громадами увійшла у стадію стабілізації завдяки запровадженню програми відновлення «уразливих» громад (Soziale Stadt). Soziale Stadt поєднала кращий французький досвід облаштування міської громади й елементи британської програми City Challenge, зорієнтованої значною мірою на боротьбу із безробіттям. Soziale Stadt була спрямована на довготривалий стратегічний розвиток громади міста: соціальний, екологічний, економічний, територіальний (Blanc M., 2011).

У німецькій практиці соціальної роботи з громадою акцентується увага на тому, що основні проблеми і труднощі громади пов'язані із формуванням дезадаптивного середовища, яке найчастіше є результатом сегрегації та

соціального дисбалансу всередині громади. Вирішення проблем при цьому вимагає консолідації зусиль самої громади, соціальних працівників і відповідальних представників органів влади.

Прикладом результативності такої співпраці є діяльність Центрів громади та сім'ї (*Stadtteil-und Familienzentren – SFZ*), створених у Оффенбургу на початку 90-х рр. XX ст. Оффенбург – середньостатистичне німецьке місто із населенням у 60 тис. жителів, якому не були притаманні глибокі соціальні кризи: дещо вища, ніж по країні в цілому, зорієнтованість випускників шкіл на здобуття професійно-технічної, а не вищої освіти, середній рівень заробітної платні, злочинності та безробіття, невисокий рівень сегрегації, значний притік мігрантів із пострадянських країн. Попри це у кожній із шести територіальних громад міста було створено SFZ з метою налагодження співпраці між органами влади, соціальними, культурними і фінансовими інституціями. Така модель співпраці, визнана «затратною, але ефективною», забезпечила медіацію та «активізацію» мешканців міської громади, що дозволило вирішувати існуючі проблема силами усієї громади, а не локалізувати ці проблеми, тим самим поглиблюючи їх. Діяльність SFZ спрямовувалась на усіх членів громади, а не лише на уразливі категорії. Общинною роботою були охоплені діти, молодь, сім'ї, люди літнього віку. Якість життя громади при цьому оцінювалася як соціокультурна категорія. Завданням соціальних працівників стало налагодження неформального контакту із членами громади, насамперед, молоддю; пошук відповідей на питання: «Які проблеми громади потребують вирішення?», «Що ми можемо зробити для громади спільними зусиллями?»; відвідування різних інституцій та установ; посередництво; попередження конфліктів тощо. Прийняття рішень щодо інтересів громади завжди відбувалося гласно, виносячись на збори, відкриті для всіх зацікавлених членів громади. У посадові обов'язки працівників SFZ входило інформування міської влади про проблеми членів громади а також сприяння впровадженню ініціатив сусідської взаємодопомоги (*Selbsthilfe*). SFZ стали відкритим майданчиком для обговорення громадських ініціатив, спрямованих на організацію спільної діяльності членів громади.

Таким чином, було виокремлено 5 пріоритетних напрямів діяльності SFZ:

- 1) активізація громадян;
- 2) підтримка освітньої галузі;
- 3) розвиток місцевої економіки;
- 4) інтеграція;
- 5) налагодження взаємодії.

Незважаючи на позитивні напрацювання SFZ, існує чимало питань, пов'язаних із змістом і перспективами діяльності даних інституцій. Зокрема, попри проголошення відкритості та залученості усіх членів громади до діяльності SFZ, залишається ризик привілейованості доступу більш соціально адаптованих мешканців до соціальної активності, при цьому далеко не всі жителі інтегруються в діяльність громади. Відкритим залишається питання щодо можливості послаблення впливу й обмеження повноважень органів влади у вирішенні проблем громади.

В цілому, можна стверджувати, що «оффенбурзька модель» соціальної роботи з громадою найбільш ефективно діє в умовах більш-менш гомогенної громади у соціальному, культурному та економічному аспектах. У той же час ефективність діяльності SFZ може бути сумнівною в гостро конфліктному середовищі, яке характеризується поглибленою соціальною та територіальною сегрегацією.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Соціальній роботі з громадою в Німеччині притаманні ті ж труднощі, що й у інших країнах – проблеми при вирішенні конфліктів між членами громади, труднощі із завоюванням довіри членів громади до соціального працівника, розмежування повноважень громади й органів місцевої влади тощо. Попри це німецька общинна соціальна робота відрізняється підвищеною гнучкістю і толерантним ставленням до непередбачуваного розвитку подій.

Література

Гилберт Н., Спехт Г. Социальное планирование и организация в местных общинах / Н. Гилберт, Г. Спехт // Энциклопедия социальной работы. В 3-х т. – М., 1994. – Т. 3. – С. 252.

Корнюшина Р.В. Зарубежный опыт социальной работы. Учебное пособие / Р.В. Корнюшина. – Владивосток: ТИДОТ ДВГУ, 2004. – 84 с.

Лоренц У. Социальная работа в изменяющейся Европе. – Амстердам- Киев, 1997. – 199 с.

Шанц В.А. До питання про виникнення та розвиток соціальної роботи в Німеччині / В.А. Шанц // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Соціологія. – 2008. – Т. 103, Вип. 90. – С. 71-75.

Blanc M., Eberhardt A. Travail social communautaire et mobilisation des habitants dans les quartiers populaires en Allemagne / Blanc M., Eberhardt A. // Informations sociales. – 2011. – № 163. – P. 106-114.

Hinte M. GWA, eine Erfolgsgeschichte / Hinte M. – 2007. – P. 7-14.

Parsons R., Hernandez S. H., Jorgensen J.D. Integrated Practice: A Frame-work for Problem Solving / Parsons R., Hernandez S. H., Jorgensen J.D. // Strategies of Community Interventions. 6-th ed./ Ed. Bly Rothman J., Erlich J. L., Tropman J. E. – USA: F. E. Peacock Publishers, 2001. – P. 205-206.

HISTORICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF SOCIAL WORK WITH COMMUNITY IN GERMANY

Yuriy Popyk, Ph.D., Associate professor, Department of Social Work and Social Education Khmelnytsky National University, Khmelnytsky, Ukraine, mercuric@rambler.ru

Abstract. *The article analyzes the historical aspects of the formation of community social work in Germany. It was found that social work in the community as one of the varieties of professional social work is at the stage of theoretical and methodological studies, study and synthesis of existing practices, including foreign. The models of practical work in the community was defined: the organization of neighborhood communities and the public; organization of functional communities; social and economic development of the community; social planning; development programs and community relations; political and social actions; coalitions; social movements. Specified models were characterized by the following parameters: the expected results, problems to solve are directed activities, objects and subjects of action. These models reflect the diversity of the participation of social workers in community development and protecting the interests of its members. Social work in Germany is characterized by decentralisation and significant regional and local differences due to the peculiarities of the federal structure of the state. The German practice of social work with the community focuses on the fact that the main problems and difficulties associated with the formation of community maladaptive environment, which is often the result of segregation and social imbalances within the community. Solving problems requires consolidation of efforts of the community, social workers and representatives of the responsible authorities. The experience of the community and family centers as a model of effective cooperation of the community, social workers and representatives of the responsible authorities is analyzed.*

Key words: *community, social work in Germany, foreign experience of social work, community social work, community and family center.*

References

Gilbert H., Specht G. Social Planning and Organization in Local Communities / N. Gilbert, G. Specht // Encyclopedia of Social Work. In 3 vol. Vol.3 – M., 1994. – P. 252.

Kornyushina R.V. Foreign experience of social work. Textbook / R.V. Kornyushina. – Vladivostok: FIDU TIDOT, 2004. – 84 p.

Lorenz W. Social work in a changing Europe. – Amsterdam-Kiev, 1997. – 199 p.

Shantsz V.A. On the origin and development of social work in Germany / V.A. Shantsz // Scientific works by Petro Mohyla Black Sea State University: Sociology. – 2008 – Vol. 103, Ed. 90. – P. 71-75.

Blanc M., Eberhardt A. Travail social communautaire et mobilisation des habitants dans les quartiers populaires en Allemagne / Blanc M., Eberhardt A. // Informations sociales. – 2011. – № 163. – P. 106-114.

Hinte M. GWA, eine Erfolgsgeschichte / Hinte M. – 2007. – P. 7-14.

Parsons R., Hernandez S. H., Jorgensen J.D. Integrated Practice: A Frame-work for Problem Solving / Parsons R., Hernandez S. H., Jorgensen J.D. // Strategies of Community Interventions. 6-th ed./ Ed. By Rothman J., Erlich J. L., Tropman J. E. – USA: F. E. Peacock Publishers, 2001. – P. 205-206.